İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:16 Sayı:31 Bahar 2017/1 s.471-482

STRESLİ KİŞİLİK YAPISI İLE İŞ KAZASINA YATKINLIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİYE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Asena Deniz ERSOY[1] Osman BAYRAKTAR[2]

ÖZ

Sosyal bir rahatsızlık olarak ifade edilen stres, yaşamın her alanında olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Ülkemizde yoğun olarak tartışılan iş kazalarının önlenebilmesi için neden olan unsurların tespit edilmesi önem arz etmektedir. Bu çalışmada, iş kazaları ile çalışanların stresli kişilik yapıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmanın amacı, çalışanların hangi özelliklerinden dolayı strese ve riske yatkın olduklarını tespit etmektedir. Çalışmada saha araştırma yöntemi kullanılmış ve saha araştırması İstanbul'da bir tekstil fabrikası işçileri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmada 150 geçerli anket formu değerlendirilmiştir. Araştırma sonunda stresli kişilik yapısı ile iş kazalarına yatkınlık arasında istatistiki olarak pozitif yönlü anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Anahtar Kavramlar: Stres, Stres Nedenleri ve Tepkileri, İş Kazası, Kişilik Tipleri, Fabrika İşçileri.

A RESEARCH ON THE RELATIONSHIP BETWEEN THE STRESSFULL PERSONALITY AND WORK ACCIDENTS

ABSTRACT

Expressed as a social disturbance stress have negative results in all areas of life. Business life is one of these areas. In our country, the identification of factors that can lead to the prevention of occupational accidents is discussed intensely important. The work in this context, the relationship between stressful personality of employees with work-related accidents were investigated. The aim of this study is to identify characteristics of the employees due to which they are prone to stress and risk. Working in the field of research methods used and the field research was carried out in textile factory workers in Istanbul. 150 valid questionnaires were evaluated in the study. The study found a statistically significant relationship between positive predisposition to accidents at work and stress, personality structure is determined.

Keywords: Stress, Stress Causes and Response, Occupational Accident, Personality Types, Factory Workers.

[1] *İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İnsan Kaynakları Yönetimi Bölümü, deniz-er-soy@hotmail.com*

[2] *İstanbul Ticaret Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi, obayraktar@ticaret.edu.tr*

1. GİRİŞ

Stres iş yaşamımızda önemli bir yer tutmaktadır. İşte geçirdiğimiz vakit, zamanımızın büyük bir çoğunluğunu kapsamaktadır. Örgüt içinde yaşanan olumsuzlukların; çalışanlar üzerinde fizyolojik, psikolojik baskılar ve yıkımlar oluşturduğu, onların sağlık ve başarılarını olumsuz yönde etkilediği araştırmalarla tespit edilmiş bulunmaktadır. Buna bağlı olarak stres, iş yaşamında iş kazalarını da beraberinde getirmiştir. İş kazaların ciddi bir risk olduğu Sanayi Devriminde ortaya konulmuştur. Sanayi devrimiyle beraber makineleşme arttıkça insana olan değerin daha da artmasına ve bu durumun fark edilmesine neden olmuştur. Modern zamanda ise; yoğun makineleşmenin getirdiği tehlikeli durumlar, kaza riskini ve risklerin derecesini de arttırmıştır.

İş kazaları, Türkiye'de ve Dünya'da iş yaşamının en önemli problemlerinden birisidir. Türkiye'de işçilerin maruz kaldıkları iş kazaları sonucunda yaşanan ölümler, bedenen kalıcı hasarlar ile mali yitimler, gelişmekte olan ülkelerde oldukça fazladır. İş kazalarıyla alakalı gerçekleştirilen çalışmalar; kazaların oluşmasında genellikle işçileri belli bireysel niteliklerinden dolayı olduğunu, ayrıca teknik donanım hataları ve noksanlıklarının da kaza sebepleri arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2. ALANYAZIN TARAMASI

2.1 Stresli Kişilik Yapısı

Stres çok sık karşılaşılan bir kavram olmasına rağmen, karmaşık bir olgudur ve farklı yaklaşımlarla kavramlaştırılmaktadır (Cooper ve Dewe, 2004: 25). Gerilim, sıkıntı, kaygı, tükenme gibi kavramların stres tanımı yerine kullanılması, stresin tanımını zorlaştırmaktadır (Durak, 2002: 40). Hayatın her evresinde karşılaşılan stres, bireylerin bir tehdit ya da güçlük olarak algıladıkları durumlara karşı göstermiş oldukları içe dönük bir tepki olarak ya da çevreyle etkileşim neticesinde bazen zaman baskısı, bazen beklenmedik bir tepki ya da olay sonucunda maruz kalınan bir durum olarak tanımlanabilir (Seçer vd., 2015: 218).

Stresi, uzun süre düşük kan şekerine neden olacak, soğuk ya da oksijen seviyesi düşük ortamlarda bulunan bireylerin vücut dengesini bozan, duyguların fizyolojisini olumsuz etkileyen durum olarak tanımlayan Canon (Lazarus ve Folkman, 1984: 11). stres altında bulunma kavramını kullanmış ve kavramın ölçülebilir olduğunu ortaya koymuştur. Nelson ve Quick (2011) stres kavramının temelinde mücadele duyguları olduğunu ve stres altında vücudun acil durum tepkileri verdiğini ifade ederek, stresli durumda verilen tepkiyi "savaş ya da kaç" tepkisi olarak adlandırmaktadır (s.223).

Stres, bireyin hayatında kendisine ilişkin ve toplumsal olgular sebebiyle meydana çıkan, bu şekilde kişinin davranışlarını ve tutumlarının yönelimlerini etkileyen, süreç dahilinde fiziksel ve ussal olarak kişiye güçlük yaratan sürecin akabinde bireyin bu duruma uyum gösterme gayretidir (Süslü, 2016: 18).

Stres; fizyolojik ve psikolojik manada bireyi zarara uğratan ve sebebi anlaşılamayan, anlaşıldığında da başa çıkılamayan kaygıların bireyin gücünü aşarak daimi olarak bir gerilime dönüşmesiyle başlar. Bu süreçte önemli olan yaşam gerilimlerinin bu düzeye gelmeden önce kontrol altına alınması ve hatta belirli amaçlar için onun yarattığı enerjiden yararlanılmasıdır. Bunun yapılabilmesi için stresin gerçekte ne olduğunu, nedenlerini, etkilerini ve sonuçlarını bilmek gerekir. Bu bilgiye sahip olan bir kişi; stresi, sağlıklı yaşam ve başarıyı destekleyen bir güç olarak da kullanabilir (Kaya ve Alim, 2015: 173).

Tanımlara bakıldığında bu aşamada, bireyin stresle yüz yüze geldiği ve fiziksel tepkiler verdiği görülmektedir. Direnç aşaması, vücut direncinin normalin üstüne çıktığı, uyum ya da direnmenin görüldüğü (Güçlü, 2001: 97), strese karşı bireyin tipik davranışlarının ortaya çıktığı süreci ifade eder (Öztürk, 1995: 11). Aşamayla ilgili tanımlar, bireyin sürece direnip uyum sağlamaya çalıştığını ve fiziksel tepkilerin ortadan kalktığını göstermektedir. Tükenme aşamasında, uzun süre aynı stres kaynağına maruz kalan organizmada alarm aşamasında görülen tepkilerin tekrar ortaya çıktığı görülmektedir.

Stresi kavramsallaştırmada etkili olan bir diğer yaklaşım ise Lazarus'a aittir. Lazarus (1984) stresi, bireyin çevresiyle ilişkisi sonucu, enerji kaynaklarının zorlandığı ve iyi olma halinin tehlikeye girdiğini değerlendirmesi olarak tanımlamakta ve bireylerin stresi bilişsel olarak değerlendirdiğini, dolayısıyla bireylerin stres algılarının farklı olduğunu ifade etmektedir. Lazarus (1984) stresi değerlendirirken, bireyler arası farklılıklarda bağlılık ve inançların etkili olduğunu vurgulamaktadır. Bağlılık kavramı, bireyler için önemli, kararlarını etkileyen ve motivasyonlarını arttıran durumları ifade etmekle birlikte, bireyi fayda ve zarar konusunda yönlendirme özelliği taşımaktadır. Stresle ilgili inanç kavramı ise, zor durumlarda bireyin umudunu koruması ve olaylara olumlu anlamlar yüklemesini sağlamaktadır. Bireylerin stres algıları ve bilişsel değerlendirmeleri farklı olduğundan, kimin ve neyin stresli olduğu ve stres derecesi, bireyler arası farklılık göstermektedir (Nelson ve Quick, 2011: .227).

2.2. İş Kazasına Yatkınlık

Sözlükler kazayı; "görülemeyen neden", "beklenmeyen", "kasıtsız eylem", "aksilik", ve "şans" olarak tanımlamaktadır. Kazalar (Sabancı, 1999: 490) : Beklenilirlik derecesinin az olması, açınılabilirlik derecesinin az olması, kasıt derecesinin az olması gibi özelliklere sahiptir.

Kaza teriminin birçok tanımı olayın sonucu hakkında referans olmaktadır. Örneğin kazalar; "sisteme veya bireye zarar veren, görevlerin yerine getirilmesini etkileyen beklenmedik olaylardır (Sabancı 1999: 490). Uluslararası Çalışma Örgütü is kazasını belirli bir zarar ya da yaralanmaya neden olan, beklenmeyen, önceden planlanmayan bir olay seklinde tanımlamıştır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise önceden planlanmamış, çoğu kez kişisel yaralanmalara, üretimin bir süre durmasına yol açan bir olay olarak tanımlamaktadır. Bir başka tanıma göre işçilerinde

yaptıkları işten dolayı, makine ya da insandan kaynaklanan tehlikeler sebebiyle meydana gelen maddi ve manevi yitimlerle neticelenen olaylar iş kazaları olarak tanımlanmaktadır (Türen ve Gökmen, 2014: 102).

İş kazalarının sebeplerini tespit etmek için farklı kurum ve kuruluşlar çalışmalar gerçekleştirmekte ve iş kazaları engelleme yollarını aramaktadır. Ülkeler bu hususta ulusal yasal düzenlemeler gerçekleştirmekte, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) gibi küresel örgütler de küresel olarak konuyla ilgili araştırmalar yapmaktadır (Durdu, 2014: 71).

Çalışanların yaptıkları işle ilgili eğitimlerin yetersiz olması yeterli deneyime sahip olmama, evli çiftlerin yaşadıkları problemler iş kazasına yol açan başlıca kişisel nedenlerdir (Karadeniz, 2012: 33).

2.3. Stresli Kişilik Yapısı ve İş kazası Arasındaki İlişki

Bireyler strese yatkınlık açısından A Tipi, B Tipi ve Karma Tip kişilik olmak üzere üç gruba ayrılır (Baltaş ve Baltaş, 2000: 40). A Tipi Kişilik özellikleri gösteren bireyler, çoğunlukla başarıya odaklanmış, rekabetçi, hırslı, mükemmeliyetçi, hatalara karşı tahammül seviyesi çok düşük olan, zamana ve hıza gereğinden fazla önem yükleyen ve aynı zamanda bu özelliği nedeniyle sabırsız ve öfkeli kişiler olarak tanımlanmaktadır (Güler ve Basım, 2016: 191). Stres, olayın kendisinde değil ona verilen anlamda önem kazandığından, A tipi kişilik yapısı, olayların algılanmasında ve verilecek tepkilerde önemli bir mekanizmadır. A tipleri ortalama bireylerden daha sık, daha uzun ve daha yoğun olarak stres yaşama eğilimi içerisindedirler.

B tipi davranış biçimine sahip birey daha az rekabetçi, işini kendisine daha az adayan ve zamana karşı daha az duyarlıdır. Kararlı bir hızda çalışır ve kendini daha fazla güvende hisseder. B tipi insanlar daha rahat, uysal, az rekabetçi ve daha az saldırgandır. Katı kurallardan arınmış ve esnektirler. Başları konusunda aşırı hırslı değildirler (Durna, 2005.

B Tipi Davranışa sahip olmak için sadece sonuçlara değil, bir bütün olarak hayata değer vermek gerekir. Hayatta gel-gitler olabilir. Önemli olan olaylardan sonuçlar çıkarmak ve tecrübe sahibi olmaktır. Çalışmanın da, dinlenmenin de yeri ve zamanı vardır. Zaman zaman yavaşlamaktan ve sadece var olmaya çalışmaktan korkmamalıdır. Kişi rahatlamanın daha büyük verim sağladığını bilerek kendisine dinlenme fırsatları hazırlamalıdır.

İnsanların ne tamamen A Tipi ne de tamamen B Tipi Kişilik örüntüsüne sahip oldukları; genellikle bu iki kişilik tipine de ait olan davranışlar sergiledikleri söylenebilir. A Tipi Kişiliğin iskelet-kas yapısı hastalıkları açısından risk faktörü olduğu" saptanmıştır. İşçi düzeyinde çalışan "A Tipi Kişiliği"ndeki bireylerin diğerlerine göre daha fazla boyun, sırt ve omuz ağrılarından şikâyetçi oldukları

belirlenmiştir. Aşırı iş yükü, bireysel faktörler, ölüm, yetenek kaybı ve iş değiştirme faktörleri stres reaksiyonları başlığı altında incelendiğinde, dört yıl aradan sonra çalışmaya katılanların %1'inin ölmüş, %9'unun yetenek kaybına uğramış ve %5'ininde iş değiştirmiş oldukları izlenmiştir. Bu değişikliklerin çoğu kas gücüne dayalı, olumsuz iş koşullarında ve kötü iş çevresinde çalışanlarda meydana gelmiştir. Ölümlerin çoğunun erkeklerde, ikinci düzeyde çalışan ve dört sene öncesi kalp-damar hastalıklarından şikâyeti bulunanlarda olduğu izlenmiştir. Tümör, kalp hastalıkları, duyma bozuklukları, romatizma, bronşit ve zihinsel hastalıkların tümü, ölüm ve sakatlanmalar sonuçta iş ile ilgili stres reaksiyonu ile birleştirilmiştir.

3. ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada tekstil üretim fabrikasında çalışan işçilerin stresli kişilik yapıları ve riskli davranışları, dolayısıyla kazaya yatkınlık arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaktır. Araştırmada anket soruları kullanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada İstanbul Sefaköy'de faaliyet gösteren bir tekstil fabrikasında gerçekleştirilmiştir. Gerekli izinler alındıktan sonra anketler çalışanlara fabrikanın insan kaynakları yöneticileri tarafından dağıtılmış ve nasıl doldurulacağı konusunda işçilere yardımcı olunmuştur.

3.3. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın evrenini, İstanbul Sefaköy'de bulunan bir tekstil fabrikasında mavi yaka çalışanlar oluşturmaktadır. Araştırmada katılımcıların bireysel kimliğini ortaya çıkaracak sorulara yer verilmemiştir. Mavi yaka çalışanlardan kolayda örnekleme yoluyla anket ve ölçekler kapsamında bilgiler toplanmıştır.

Araştırmanın gerçekleştirildiği fabrikada toplam 203 çalışan görevli yer almaktadır. Bunlardan 180'i mavi yaka statüsündedir. Fabrikanın insan kaynakları yöneticileri aracılığıyla mavi yaka çalışanların tümünün anket formlarını doldurmaları istenmiştir. Ancak izin ve vardiya durumu nedeniyle dağıtılan anketlerden 165'i geri alınmıştır, %91 mavi yakalı çalışana ulaşılmıştır. Alınan anketlerden 150 tanesi analiz için uygun bulunmuştur. Araştırmaya katılanların %59'ü erkek %41'i bayandır.

Katılımcıların %38,7'si vasıflı işgören, %31,3'ü yarı vasıflı işgören ve %30'u vasıfsız işgören statüsünedir. %27,3'ü 3 yıl, %26'sı 2 yıl ve 4 yıl ve %20,7'si 1 yıldır çalışma hayatında olduklarını beyan etmişlerdir.

3.4. Araştırmanın Ölçüm Araçları

Araştırma verileri anket toplama tekniği ile yapılmıştır. Anket soruları 4 bölümden oluşmaktadır. 1. bölümde Kişisel Bilgi formu, 2. bölüm Strese Yatkınlık, 3. bölüm Riske Yatkınlık ve 4. bölüm İş Kazalarına Yatkınlık durumları olarak ayrılmıştır. Tüm anket soruları toplamda 22 ifadeden oluşmaktadır. 21 ifade için 5 dereceli Likert tipi ölçek ile cevap aranmıştır. Ölçekte *1. Asla, 2. Çok Az, 3. Bazen, 4. Sıklıkla, 5. Sürekli* seçenekleri yer almaktadır. Bir ifadenin cevapları "Evet" ve "Hayır" ya da alternatiflerinden oluşmuştur..

3.5. Araştırmanın Kısıtları

Bu araştırma kapsamında hazırlanan anket çalışması İstanbul'da bir tek tekstil fabrikası çalışanlarına uygulanmıştır. Bu nedenle elde edilen sonuçların bütün tekstil sektörünü temsil niteliğine sahip olduğu söylenemez. Tekstil sektörü açısından daha doğru ve geniş kapsamlı sonuçlara ulaşmak için benzer araştırmaların birden fazla işletme çalışanları arasında da yapılması daha doğru olacaktır.

3.6. Araştırmanın Hipotezleri

Bu çalışmanın temel hipotezi; "Stresli kişilik yapısı (strese yatkınlık) ile riske yatkınlık arasında ilişki vardır" olarak belirlenmiştir. Alt hipotezler ise iki kavramsal demografik boyutları ile ilişkilerini test etme doğrultusundadır. Söz konusu hipotezler aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

Temel Hipotez:

H_1: Stresli kişilik yapısı (strese yatkınlık) ile riske yatkınlık arasında ilişki vardır.

Alt Hipotezler:

H_2: Unvanla strese yatkınlık arasında ilişki vardır.

H_3: Eğitimle strese yatkınlık arasında ilişki vardır.

H_4: Kıdemle strese yatkınlık arasında ilişki vardır.

H_5: İş hayatında orta ve büyük iş kazası yapma durumu ile strese

H_6 Unvan ile riske yatkınlık arasında ilişki vardır.

H_7: Eğitim ile riske yatkınlık ilişki vardır.

H_8: Kıdemle riske yatkınlık arasında ilişki vardır.

H_9: İş hayatında orta ve büyük iş kazası yapma durumu ile riske yatkınlık arasında ilişki vardır.

3.5. Araştırmada Kullanılan Analiz Teknikleri

Stresli kişilik yapısı ile iş kazaları arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma niceliksel bir araştırma niteliğinde olup, ana kütle olarak mavi yaka çalışanlardan tesadüfü örneklem yoluyla anket ve ölçekler dâhilinde bilgiler toplanmıştır. Toplanan veriler SPSS 22.0 programından yararlanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulguların analizinde kullanılan istatistiki teknikler, frekans dağılımı, ortalama, standart sapma, bağımsız t- test analizi, Tek Yönlü Varyans ANOVA Testi ve korelasyon analizidir.

Ölçekte yer alan ifadelerin güvenilirlik katsayısını tespit etmek için yapılan Cronbach's Alpha analizin neticesinde katsayı 0,761 olarak bulunmuştur.

4. BULGULAR

Temel hipotezin sorgusu*:* Bu çalışmanın temel hipotezi "Stresli kişilik yapısı (strese yatkınlık) ile riske yatkınlık arasında ilişki vardır" olarak belirlenmiştir. Strese yatkınlık ölçeği verileri ile riske yatkınlık ölçeği verileri arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını belirlemek için yapılan Pearson Korelasyon Analizi neticesinde bu iki değişken arasında pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Analiz neticesinden çıkarılacak bir başka sonuç ise bir değişkende meydana gelen bir değişiklik diğer değişkende aynı yönde ve 0,575 oranında değişikliği beraberinde getirecektir.

Tablo 1. Strese Yatkınlık İle Riske Yatkınlık Ölçekleri Arasındaki Anlamlı İlişki Analizi

		Strese Yatkınlık	**Riske Yatkınlık**
Strese Yatkınlık	Katsayı	1	0,57
	Sig.		0,00
Riske Yatkınlık	Katsayı	0,57	1
	Sig.	0,00	

Yapılan bu istatistiki analiz neticesinde çalışmanın temel hipotezleri olan "Hip 1: Stresli kişilik yapısı (strese yatkınlık) ile riske yatkınlık arasında ilişki vardır" hipotezi istatiksel açıdan anlamlı bulunmuştur.

İkinci ve altıncı hipotezlerin sorgusu: Araştırmaya dahil olan katılımcıların strese yatkınlık ve riske yatkınlık ölçeklerine verdikleri cevaplar ile işgören olarak statüleri

arasında anlamlı farklılık olup olmadığını tespit etmek için yapılan Tek Yönlü ANOVA istatistiği neticesinde katılımcıların işgören olarak statüleri ile strese yatkınlık ölçeğine verdikleri cevaplar arasında anlamlı farklılık bulunduğu ($p<0,05$), riske yatkınlık ölçeğine verdikleri cevaplar ile anlamlı farklılık bulunmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Strese yatkınlık ölçeğinde tespit farklılığın hangi işgören grupları arasındaki farklılıktan meydana geldiğini tespit etmek için yapılan Post – Hoc testleri neticesine göre vasıfsız işgörenlerin ortalamaları vasıflı işgörenlerin ortalamalarından anlamlı olarak düşük çıkmıştır. Bu netice, istatistiksel olarak vasıflı işgörenlerin vasıfsız işgörenlere nazaran daha fazla strese yatkın olduğu sonucunu da beraberinde getirmektedir.

Tablo 2. İşgören Statüleri İle Strese Yatkınlık Ve Riske Yatkınlık

		N	*Ort*	*Ss*	*F*	*p*
Strese Yatkınlık	Vasıfsız İşgören	45	3,13	0,61	3,616	0,029
	Yarı Vasıflı İşgören	47	3,14	0,64		
	Vasıflı İşgören	58	3,41	0,59		
	Toplam	150	3,24	0,62		
Riske Yatkınlık	Vasıfsız İşgören	45	3,18	0,53	1,081	0,342
	Yarı Vasıflı İşgören	47	3,29	0,72		
	Vasıflı İşgören	58	3,37	0,67		
	Toplam	150	3,29	0,65		

Yapılan bu istatistiki analiz neticesinde çalışmanın ikinci hipotezlerinden olan "Hip.2: Unvanla strese yatkınlık arasında ilişki vardır" ile "Hip.6: Unvanla riske yatkınlık arasında ilişki vardır" değişkeni arasındaki fark istatiksel açıdan anlamlı bulunmuştur.

Üçüncü ve yedinci hipotezlerin sorgusu: Araştırmaya dahil olan katılımcıların strese yatkınlık ve riske yatkınlık ölçeklerine verdikleri cevaplar ile eğitim durumları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını tespit etmek için yapılan Tek Yönlü ANOVA istatistiği neticesinde katılımcıların eğitim durumları ile strese yatkınlık ve riske yatkınlık ölçeklerine verdikleri cevaplar arasında anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir ($p<0,05$). Bu sonuca göre Söz konusu farklılığın hangi eğitim grupları arasındaki farklılıktan meydana geldiğini tespit etmek için yapılan Post – Hoc testleri neticesine göre strese yatkınlık ve riske yatkınlık ölçeklerine verdikleri cevaplarda ilköğretim mezunu olanların ortalamaları lise mezunu olanların ortalamalarından anlamlı olarak düşük çıkmıştır. Bu netice, istatistiksel olarak lise mezunu olanların ilköğretim mezunu olanlara nazaran daha fazla strese ve riske yatkın olduğu sonucunu da beraberinde getirmektedir.

Tablo 3. Strese Yatkınlık Ve Riske Yatkınlık Anova Analiz Sonuçları

		N	*Ort*	*Ss*	*F*	*p*
Strese Yatkınlık	İlköğretim	35	3,03	0,66	2,856	0,039
	Ortaöğretim	38	3,10	0,67		
	Lise	43	3,40	0,55		
	Lise ve Üzeri	34	3,37	0,57		
	Toplam	150	3,24	0,62		
Riske Yatkınlık	İlköğretim	35	3,03	0,54	3,360	0,021
	Ortaöğretim	38	3,25	0,67		
	Lise	43	3,47	0,65		
	Lise ve Üzeri	34	3,38	0,67		
	Toplam	150	3,24	0,62		

Yapılan bu istatistiki analiz neticesinde çalışmanın hipotezlerinden olan "Hip.3: Eğitimle strese yatkınlık arasında ilişki vardır" ile "Hip.7: Eğitimle riske yatkınlık arasında ilişki vardır" değişkeni arasındaki fark istatiksel açıdan anlamlı bulunmuştur.

Dördüncü ve sekizinci hipotezlerin sorgusu: Araştırmaya dahil olan katılımcıların strese yatkınlık ve riske yatkınlık ölçeklerine verdikleri cevaplar ile mesleki tecrübeleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığını tespit etmek için yapılan Tek Yönlü ANOVA istatistiği neticesinde katılımcıların mesleki tecrübeleri ile strese yatkınlık ve riske yatkınlık ölçeğine verdikleri cevaplar ile anlamlı farklılık bulunmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 4. Mesleki Tecrübe İle Strese Yatkınlık Ve Riske Yatkınlık

		N	*Ort*	*Ss*	*F*	*p*
Strese Yatkınlık	1 Yıl	31	3,26	0,66	0,212	0,888
	2 Yıl	39	3,25	0,47		
	3 Yıl	41	3,28	0,70		
	4 Yıl	39	3,17	0,66		
	Toplam	150	3,24	0,62		
Riske Yatkınlık	1 Yıl	31	3,29	0,72	0,246	0,864
	2 Yıl	39	3,36	0,61		
	3 Yıl	41	3,24	0,61		
	4 Yıl	39	3,24	0,70		
	Toplam	150	3,27	0,59		

Yapılan bu istatistiki analiz neticesinde çalışmanın hipotezlerinden olan "Hip.4: Kıdemle strese yatkınlık arasında ilişki vardır" ile "Hip.8: Kıdemle riske yatkınlık arasında ilişki vardır" değişkeni arasındaki fark istatiksel açıdan anlamlı bulunmuştur.

Beşinci ve dokuzuncu hipotezlerin sorgusu: Araştırmaya dahil olan katılımcıların iş hayatında orta ve büyük iş kazası geçirme durumları ile strese yatkınlık ve riske yatkınlık ölçeklerine verdikleri cevaplar arasında anlamlı farklılık olup olmadığını tespit etmek için yapılan Bağımsız *t*-Test istatistiği neticesinde katılımcıların iş hayatında orta ve büyük iş kazası geçirme durumları ile strese yatkınlık ve riske yatkınlık ölçeklerine verdikleri cevaplar arasında anlamlı farklılık bulunduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Bu neticeye göre iş hayatında orta ve büyük iş kazası geçirenler iş hayatında orta ve büyük iş kazası geçirmeyenlere göre daha fazla strese ve riske yatkın oldukları görülmektedir.

Tablo 5. Bağımsız Örneklem *t*-Test Analiz Sonuçları

		N	*Ort*	*Ss*	*F*	*p*
Strese Yatkınlık	Evet	97	3,32	0,65	1,885	0,026
	Hayır	53	3,09	0,54		
	Toplam	150	3,21	0,60		
Riske Yatkınlık	Evet	97	3,43	0,62	0,219	0,000
	Hayır	53	3,03	0,62		
	Toplam	150	3,23	0,62		

Yapılan bu istatistiki analiz neticesinde çalışmanın hipotezlerinden olan "Hip.5: İş hayatında orta ve büyük iş kazası yapma durumu ile strese yatkınlık arasında ilişki vardır" ile "Hip.9: İş hayatında orta ve büyük iş kazası yapma durumu ile riske yatkınlık arasında ilişki vardır" değişkeni arasındaki fark istatiksel açıdan anlamlı bulunmuştur.

4. SONUÇ

Çopur ve arkadaşlarının (2006) Ege Üniversitesi Hastanesi'nde çalışan ev idaresi personelinin geçirdiği iş kazalarını inceledikleri araştırmasında personelin kaza geçirme durumu öğrenim düzeylerine göre incelendiğinde; ilkokul ve daha az öğrenim görenlerin %20,9'nun, ortaokul mezunlarının %13,2'sinin, lise mezunlarının ise %34,6'sının kaza geçirdiği saptanmıştır. Yapılan çalışmada lise mezunu olanların daha fazla iş kazası geçirme riski olduğu sonucuna ulaşılmış ve bu sonuç çalışmamızda bulduğumuz sonuçlarla paralellik göstermektedir.

Literatürdeki çalışmalara bakıldığında (Aydın ve Kutlu, 2001) farklı unvanlarda çalışan bireylerin iş stres düzeyleri ile yaş, çalışma süresi ve çocuk sayısı arasında

anlamlı farklılık bulunmuştur. Bizim çalışmamızda ise iş stresine olan yatkınlık ile kıdem yılları yani çalışma süreleri değerlendirilmiş ve söz konusu farklılığa rastlanılmamıştır.

Camkurt (2013), "Çalışanların Kişisel Özelliklerinin İş Kazalarının Meydana Gelmesi Üzerindeki Etkisi" konulu çalışmasında, işçilerin gelir seviyesi, yaşam ve sağlık durumları ile aileleriyle ilgili olan problemlerinin işyeri, ulusal ve uluslararası sektörel boyutlarıyla araştırmalar gerçekleştirilerek, belirlenecek problemlerin çözümüne ilişkin stratejiler geliştirilmesi sonucuna ulaşmıştır. Çalışmamızın sonucunda ise iş kazalarının önlenmesi için işçilerin kişilik tiplerinin belirlenerek, kişilik tiplerine uygun olabileceği düşünülen görevlerin çalışanlara yüklenmesi gerektiği ifade edilebilir.

Yapılan araştırma sonucunda çalışanların işyerindeki statüleri arasında strese yatkınlık noktasında farklılık tespit edilmiş ve vasıflı işçilerin yarı vasıflı ve vasıfsız işçilere göre daha yüksek düzeyde strese yatkın oldukları sonucu elde edilmiştir. Vasıflı işçilerin ifa ettikleri mesleğin tüm detaylarını bilen işçi sınıfı olduğu düşünüldüğünde maruz kalacakları iş kazası riski hakkında bilinçli olmalarından dolayı strese daha yatkın oldukları düşünülmektedir. Bu noktada, tekstil fabrikasında çalışan vasıflı işçiler strese daha duyarlı olmaları nedeniyle A Tipi Kişilik özelliği gösterdikleri şeklinde değerlendirme yapılabilir.

Araştırma neticesinde elde edilen bir diğer bulgu lise mezunu olan işçilerin ilköğretim mezunu olan işçilere göre daha fazla stres ve risk yatkınlığına sahip olduğudur.

Çalışanların daha önce iş kazası geçirmiş olmaları strese ve riske daha yatkın oldukları araştırma sonucunda elde edilen bir diğer bulgudur. İş kazasına yönelik davranışları itibariyle A Tipi kişilik özellikleri gösterdikleri yönünde değerlendirme yapılması mümkündür.

KAYNAKÇA

Aydın R., Kutlu Y. (2001). Hemşirelerde iş doyumu ve kişilerarası çatışma eğilimi ile ilgili değişkenler ve iş doyumunun çatışma eğilimi ile olan ilişkisini belirleme, *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, No:5 (2).

Baltaş, A. ve Z. Baltaş. (2004). *Stres ve Başa Çıkma Yolları*, İstanbul, Remzi Kitabevi.

Camkurt, M. (2013). Çalışanların kişisel özelliklerinin iş kazalarının meydana gelmesi üzerindeki etkisi, *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, C.24-25, S.6/1-2.

Cooper, C. L., & Dewe, P. (2004). *Stress: A Brief History*. Malden, MA: Blackwell Publishing.

Çopur Z.,Varlı B. (2006). Ege Üniversitesi Hastanesinde çalışan ev idaresi personelinin iş kazası geçirme durumlarının incelenmesi, *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 9(2): 156-173.

Durak, M. (2002). *Predictive Role Of Hardiness On Psychological Symptomatology Of University Students Experienced Earthquake* (Unpublished master thesis). The Middle East Technical University, Ankara.

Durdu, H.İ. (2014). İş kazalarının ekonomik analizi ve bazı sektörler bazında değerlendirilmesi, *Sosyal Güvence Dergisi*, C.5, ss.67 – 91.

Durna, U. (2005). A Tipi ve B Tipi kişilik yapıları ve bu kişilik yapılarını etkileyen faktörlerle ilgili bir araştırma, *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, c.19, s.1.

Güçlü, N. (2001). Stres yönetimi, *G. Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21 (1), 91-109.

Güler, M. Ve Basım N. (2016). Genel bilişsel yetenek ölçümlerinde süre ve performans ilişkisinde A tipi kişiliğin rolü, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi,* C.23, S.1, ss.189-202.

Karadeniz, O. (2012). Dünya'da ve Türkiye'de iş kazaları ve meslek hastalıkları ve sosyal koruma yetersizliği, *Çalışma ve Toplum*, 3, ss.15-75.

Kaya F.M. ve Alim M. (2015). Coğrafya öğretmenlerinin stres kaynakları üzerine bir araştırma, *Doğu Coğrafya Dergisi,* C.20, S.34, ss.171-186.

Lazarus, R. S. Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal, and Coping*, New York, Springer Publishing Company, Inc.

Nelson, D. L., & Quick, J. D. (2011). Stress and well-being at work. *Individual Processes and Behavior*, 7, 218-254.

Öztürk, N. (1995). *İlkokul Öğretmenlerinin Çalıştıkları Okulun İklimine İlişkin Algıları İle Stres Düzeyleri Arasındaki İlişkiler.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Sabancı, A. (1992). *Ergonomi*, Baki Kitabevi, 1.Basım, Adana,

Seçer, İ., Veyis, F. ve Gökçen R.A. (2015). Eğitim stres ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması: Güvenirlik ve geçerlik çalışması, *Elementary Education Online,* C.14, S.1, ss.216-229.

Süslü Balcı, S., (2016). *Duygusal Zekâ ve Örgütsel Stres: Örgütlerde Hemşirelerin Duygusal Zekâ Becerileri Ve Stresle Başa Çıkma Düzeyleri Arasındaki İlişki*, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Türen U., Gökmen Y. (2014). Türkiye'de meydana gelen iş kazaları sonucu ölümler ile çalışanların yaş faktörü arasındaki ilişki, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, C.4, S.1, ss.101 – 118.